

המדיניות הכלכלית

עקרונות כלליים והבהרות לציבור

אמון ציבורי הוא מרכיב יסוד בחוסן הלאומי. רכישת אמון הציבור תלויה במתן ודאות ובעיצוב מדיניות בצורה שקופה, עקבית והוגנת.

בכך שהמדיניות הממשלתית תממש את העקרונות הבאים: ודאות, עקביות, שקיפות והוגנות. בחלק מן המקרים עקרונות אלו עשויים להתנגש.

לדוגמה: אמון הציבור תלוי בכך שההנהגה תעמוד לאורך זמן בהבטחותיה – למשל, תעביר כספים במועד ולפי התנאים שניסחה בתחילה. עצירת ההזרמה של הכספים הקואליציוניים וסגירת משרדים מיותרים הן שתי דוגמאות נקודתיות שיש בהן כדי להעביר לציבור מסר מסוג זה.

מתן ודאות

מצד אחד, משבר ביטחוני חריף מאופיין מעצם טבעו בחוסר ודאות קיצוני. קצב ההתפתחויות מגביל את יכולתם של מוסדות השלטון לספק ודאות. מצד שני, לנוכח הכאוס, גדל הרצון והצורך של הציבור בוודאות. לפיכך, בצמתים הרלוונטיים יש לתת עדיפות למדיניות שמספקת ודאות לטווח זמן סביר.

לדוגמה: במסגרת תמיכה כספית הניתנת באמצעות רשות המיסים והמוסד לביטוח לאומי – לשכירים ולחברות – יש טעם לתת עדיפות למענקים המבוססים על הצהרה של האזרחים שהם עומדים בתנאים, כך שההתחשבות תיעשה בדיעבד, על פני מענקים המבוססים על בדיקה מראש של עמידה בתנאים.

בנוסף ליעדי העל של המדיניות הכלכלית, כמו הפניית משאבים לפי סדר עדיפויות מועיל ורלוונטי, ישנם מספר עקרונות כלליים שראוי לאמץ במסגרת עיצוב המדיניות הכלכלית של הממשלה ובמסגרת הבהרתה בפני הציבור.

אמון ציבורי כיעד ראשון במעלה

אמון הציבור כלפי מוסדות השלטון השונים, ובמיוחד כלפי ההנהגה הנבחרת, הוא משאב חשוב מאין כמותו באירועי חירום ובמהלך משברים. רק באחרונה, בתקופת משבר הקורונה, התבררה המידה שבה אמון ציבורי הוא חיוני להתמודדות עם המשבר ולתקופת היציאה מן המשבר.

2

השגת אמון הציבור ושימורו בתקופת המלחמה הנוכחית היא מאתגרת במיוחד בהתחשב במצב הפוליטי ששרר במדינה ערב מתקפת הפתע; בהתחשב בעוצמת המכה שחוזה הציבור ביממות הראשונות של המתקפה (מעל אלף הרוגים ואלפי פצועים); ובשים לב לכובד ההחלטות בפניהן ניצבת ההנהגה (החטופים, התמרון הקרקעי, ניהול המצב בעורף). לפיכך, כל מהלך משמעותי שמובילה ותוביל הממשלה, גם בתחום הכלכלי, צריך להיבחן במידה עיקרית לפי השאלה: **האם הוא תורם לשימור האמון של הציבור כלפי ההנהגה?**

הציבור צפוי לרוחוש אמון להנהגה כאשר ישתכנע שהחלטות הממשלה מתקבלות בצורה עניינית ומקצועית; וכי חברי הממשלה מצליחים להתעלות לגודל השעה. בנוסף לכך, השגת אמון ציבורי תלויה

1

3

עקביות והנמקה

תנאי נוסף לשימור האמון הציבורי הוא הפעלה של מדיניות יציבה ועקבית, שבמסגרתה מספר השינויים וההתאמות על פני זמן – למשל, שינויים של הקריטריונים לקביעת זכאות לפיצוי ותמיכה – נשמר על המינימום ההכרחי. עקביות יש בה כדי לספק יציבות וודאות; והיא קשורה במישרין גם לערך של הוגנות.

לדוגמה: אם יינתן בהמשך תקופת הלחימה מענק נוסף למפוני שדרות, למימון השהות מחוץ לביתם, יהיה צורך לתת מענק דומה למפוני קריית שמונה. גם אם נסיבות הפינוי אינן זהות לחלוטין, יש טעם להעדיף את העקביות והפשטות ולספק לתושבי שתי הערים מענק זהה, ולהימנע מיצירת הבחנות שקשה להסביר.

יחד עם זאת, התפתחויות בלתי צפויות וההיקף האדיר של הפגיעה בחיי אדם וברכוש; של ההוצאות שכבר נדרשות כיום ושל ההוצאות שעוד יידרשו – מורות שהממשלה תצטרך להתאים ולעדכן את הוצאותיה ואת מדיניותה לאורך זמן. על רקע זה ישנה חשיבות שהמהלכים הממשלתיים ינומקו בצורה משכנעת ופשוטה, כך שגם אם יחולו בהם התאמות ושינויים הכרחיים, הדבר יתקבל על-ידי הציבור בהבנה, ולא יתפרש על ידו כסימן לחוסר סדר, משוא פנים או שרירותיות. מאותן סיבות יש להקטין עד כמה שניתן את כמות הגורמים והגופים העוסקים בהעברה והבהרת מידע לציבור בנוגע למהלכים הכלכליים של הממשלה; וכי הגורם המסביר יהיה מהדרג המקצועי ולא מהדרג הנבחר (בדומה לסיטואציה המקבילה בהקשר הביטחוני).

לדוגמה: שינוי של גובה מענק כספי הניתן לעסקים, ליחידים או למשקי בית, יכול להתקבל על הדעת אם מקורו בהפקת לקחים ושיפור המענה לאזרח לאורך תקופת החירום ("למדנו מהגל הראשון שאנשים צריכים קצת יותר על-מנת לכסות את הוצאותיהם בסיטואציה מעין זו"). לעומת זאת, מומלץ מאוד להימנע משינויים הנובעים ממיקום בתור ("לא נותר בקופה כסף לחלק"). שיקול שכזה נתפס – מבחינתו של הפרט – כשרירותי ובלתי הוגן.

4

הוגנות, פשטות ושקיפות

הוגנות צריכה לא רק להיעשות אלא גם להיראות, ומכאן החשיבות של הנמקה, שקיפות ופשטות. העקרונות שעל-פיהם נקבעים סדרי העדיפויות הכלליים, ואשר על-פיהם מעוצב כלי מדיניות ספציפי צריכים להיות מוסברים לציבור בשקיפות מלאה ובפשטות. בפרט, ההנמקה של סדרי העדיפויות, באופן כללי, והבהרת התנאים לקבלת תמיכה ספציפית, אסור שיידונו רק בקהילה המקצועית אלא יוגשו גם לציבור הרחב.

רצוי שמשד האוצר יאמץ בתקופת המלחמה מדיניות של שקיפות מרבית, ויתעד ויצג בזמן אמת, באמצעות הפלטפורמה המקוונת שכבר קיימת באתר המשרד, את השינויים שנעשו וייעשו בתקציב המדינה לצורך המלחמה, ואת הקופסאות החוץ-תקציביות שיוגדרו עבורה.

לדוגמה: חריגה מאוניברסליות בעיצוב התמיכה לעסקים – בהתחשב בגודל העסק, שיוכו הענפי, או עוצמת הפגיעה שחוזה – עשויה להיות רצויה ומוצדקת, אך חשוב שתנוסח ותנומק בפשטות ותתוקשר בשקיפות לציבור הרחב.

מן הראוי שתחול קפיצת מדרגה באופן שבו הממשלה מעבירה את מסריה לציבור בתחום המדיניות הכלכלית, ובמה שנוגע למערך הפיצוי והתמיכה הכלכלית באוכלוסיות יעד שונות (מפונים, שכירים, עצמאים). ניתן וראוי לשפר עוד יותר את הפנייה לאזרחים. טוב יהיה אם, בדומה לתדרוך הדו-יומי של דובר צה"ל בנושאים הביטחוניים, יתקיים תדרוך מקביל – גם אם בתדירות חצי-שבועית – של גורם מקצועי מטעם הממשלה בנושאים כלכליים. עדכון זה יכלול ביאור של העיקרון המארגן של המדיניות הכלכלית, מה שנעשה עד כה, ומה צפוי בהמשך. תדרוך מעין זה עשוי לתרום להגברת הודאות והאמון הציבורי הנדרשים כל כך בימים אלה.

לקריאה נוספת | חובות ברזל